

УДК 658.5:330.3
JEL Classification: J08, J48, R23

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ РЕГІОНУ

ГРЕСЬ Богдан

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

<https://orcid.org/0009-0003-2912-6897>

e-mail: bgviv25@gmail.com

У дослідженні у фокусі уваги перебуває проблематика формування і реалізації ефективної політики розвитку ринку праці регіону. Концепційною основою та базисним вектором такої політики визначено формування структурно збалансованого розвитку ринку праці. Саме тому, метою дослідження визначено розробка методико-прикладних положень, які стосуються формування інституційного забезпечення розвитку ринку праці регіону. Надано авторську характеристику поняття інституційного забезпечення ринку праці регіону як сукупності формальних і неформальних інститутів, наявність, взаємодія та співпраця яких формують соціально-економічні інструменти та інституційні механізми, які впливають на характер, інтенсивність і якість розвитку регіонального ринку праці, регулюють і підтримують дію його елементів, видозмінюють структуру, задовольняють інтереси його суб'єктів, скеровують процеси впливу соціально-трудових відносин на розвиток економіки регіонів і громад. Визначено структуру інституційного забезпечення утворюють такі елементи, як інституційно-правові, регулюючі, інституційно-організаційні, інфраструктурні, формальні (нормативно-правові), неформальні (сім'я, релігія, культура, традиції). Обґрунтовано ключові стратегічні та операційні завдання інституційного забезпечення розвитку ринку праці регіону, які стосуються збалансування попиту і пропозиції; створення ефективної системи регулювання соціально-трудових відносин на різних рівнях управління; стимулювання зайнятості та зниження рівня безробіття; підвищення якості і продуктивності праці; ефективного використання та розподілу ресурсів; координації взаємодії учасників ринку праці; залучення інвестицій; модернізації освітніх програм; залучення формальних та неформальних інститутів до процесів збалансування ринку праці регіону та його внеску в соціально-економічний розвиток.

Ключові слова: регіон, регіональна політика, регіональна економіка, регіональний ринок праці, збалансований розвиток.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2026-19-13>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 05.11.2025
Прийнята до друку / Accepted 14.01.2026
Опубліковано / Published 29.01.2026

© Гресь Богдан

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток ринку праці регіону, який сприяє зростанню зайнятості, збалансованості попиту і пропозиції, підвищенню доходів та покращенню умов праці в регіоні, вважається ефективним. Швидкість змін, які проходять на ринку праці, відображаються у розвитку, який може бути стрімким або помірним. Такі фактори, як безробіття, брак вільних робочих місць чи кадрів, відповідних до затребування професій і кваліфікацій, низька оплата праці тощо, утруднюють процес розвитку ринку праці регіону.

Найбільш дієвим механізмом управління збалансованим розвитком ринку праці регіону, як і під час регулювання інших ринків, є зміна законів та правил взаємодії учасників ринку, або зміни інституційного забезпечення, що власне, визначають інституційне середовище, в якому розвивається ринок. Зміна інституційного забезпечення відбувається в процесі інституціоналізації через формування та взаємодію різноманітних інститутів, інституцій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та методичні підходи до вивчення питань функціонування й розвитку ринку праці ґрунтовно висвітлені у наукових працях таких дослідників, як Близнюк В. В., Васильців Т. Г., Гетьманцева Н. Д., Коваль С., Маршавін Ю. М., Нікіфоров П. О., Онікієнко В. В., Ришняк Н. М., Федоренко В. Г., Шевченко А. Ф. та інших.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Втім, актуальні виклики у сфері функціонування та розвитку регіонального ринку праці зумовлюють потребу в нових наукових дослідженнях і виробленні оновленого підходу до забезпечення його збалансованого розвитку та ефективного функціонування.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розробка методико-прикладних положень, які стосуються формування інституційного забезпечення розвитку ринку праці регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Еволюція наукових знань про інституційне забезпечення ринку праці формувалася із поширенням інституціоналізму, який у сучасній економічній думці сформувався як окремий напрям, в якому досліджуються інституції, що встановлюють певні норми і правила та інститути, які, власне, є різноманітними правилами: правові, психологічні, морально-етичні, ін. Інституціоналізм вивчає також вплив на поведінку економічних суб'єктів позаекономічних факторів (політичних, соціально-психологічних, релігійних, культурних, сімейних та ін.). Джерело концепції інституціоналізму бере свій початок ще у далекому минулому, практично із початку зародження соціальних інститутів, таких як сім'я, громада тощо. Хоча активний розвиток інституціоналізму як напряму економічної теорії відбувся лише у XX столітті на основі ідей німецької історичної та філософської школи, англійських фабіанців, французьких соціологічних традицій. Основними категоріями інституціоналізму виступають: інститут, інституція, організація. Саме вони визначаються як основоположні рушійні сили розвитку людського суспільства.

Загалом виділяють класичний (або старий) інституціоналізм та неоінституціоналізм (новий інституціоналізм). Основоположниками класичного інституціоналізму є Т. Веблен (засновник соціально-психологічного інституціоналізму), У. Мітчелл (кон'юнктурно-статистичного інституціоналізму), Д. Кларк, Д. Коммонс (соціально-правового інституціоналізму), Дж. Гобсон. Представниками сучасного інституціоналізму вважаються Р. Коуз, Д. Норт, О. Уільямсон, Дж. Гелбрейт, Р. Хейлбронер. Спільною рисою усіх досліджень інституціоналізму є виділення важливої ролі держави у регулюванні процесів розвитку через встановлення цілей, норм та принципів.

Т. Веблен та В. Гамільтон вважали типові звички людей, окремих їх груп чи навіть усієї нації важливими у процесі розвитку. Але так як традиції, норми поведінки та способи мислення формуються під впливом тривалого організаційного впливу, науковці особливу увагу приділяли саме об'єктам, які впливали на становлення інститутів. Значно пізніше ці об'єкти були названі інституціями. Дж. Коммонс найбільше приділяв уваги саме нормативно-правовому формуванню інститутів, зосереджуючися на юридичних відносинах, вважаючи їх рушійними розвитку, а економічні інститути – категоріями юридичного порядку. Д. Норт зосереджувався на організаційних аспектах формування інститутів, чітко розмежовуючи поняття «інститут» та «організація». Ринок являє собою структуру, що охоплює різні інститути, під якими розуміються: закони, правила гри, відповідності поведінки, морально-етичні норми та конкретні кодекси поведінки, типи відносин та зв'язків. Інститути – це розроблені людьми формальні (закони, конституції, положення) та неформальні (договори і добровільно прийняті кодекси поведінки) обмеження і змушуючі фактори, що структурують їх взаємодію. Інституційний розвиток відбувається через взаємодію інститутів та організацій. При цьому інститути визначають «правила гри», а організації є їх виконавцями. Теоретичні основи інституціоналізму наведені у табл. 1.

Відтак, без втручання держави, як однієї із ключових інституцій у процеси забезпечення розвитку ринку праці, не можливе формування якісного інституційного середовища, створення умов для людського розвитку, забезпечення населення зайнятістю, формування інтелектуального-кадрового ресурсу, зростання економіки, соціальної захищеності населення та регулювання соціально-трудових відносин. На державу, як одну із найважливіших інституцій, покладається завдання ефективного формування трудового потенціалу, збалансування структури попиту і пропозиції праці, зростання рівня добробуту населення, стимулювання інвестицій у ринок праці, створення стимулів для підвищення продуктивності праці, забезпечення соціальної згуртованості суспільства.

У сучасному інституціоналізмі (неоінституціоналізм) чітко вирізняються поняття «інститут» та «інституція», а об'єктами їх досліджень є як самі норми (правила), так і суб'єкти, що їх встановлюють. Загалом інституціоналізм вказує на важливу роль держави у всіх процесах розвитку, що здійснюється через законодавчі, регуляторні, стимулюючі, стримуючі, контролюючі та інші форми здійснення державних функцій. Об'єктами досліджень неоінституціоналістів є як самі норми (правила) – інститути, так і ті що їх встановлюють і контролюють виконання – інституції.

Усі формальні і неформальні закони, порядки, соціальні норми та правила, звичаї і практики, а також органи які їх встановлюють, вкладаються у сферу інституційного забезпечення, основоположним у якому є поняття «інститут». Справедливо буде зауважити, що до сьогодення дня зустрічається неоднозначність тлумачення сутності та їх змісту понять «інститут» та «інституція». Одні науковці інститутами називають державу та інші органи, що встановлюють «правила» (державу, організації, спілки, корпорації, підприємства, релігію тощо), інші ж те саме називають інституціями.

Таблиця 1

Основні положення та поняття класичного інституціоналізму

Вчені	Основні поняття	Інтерпретація у дослідженнях
Т. Веблен (соціально-психологічний інституціоналізм)	Теорія бездіяльного класу. Економічний розвиток невід'ємний від динаміки та людської діяльності, що формується під впливом соціально-психологічних особливостей людської взаємодії	Інститути – звичай, типові реакції та способи мислення населення впливають на соціально-економічний розвиток суспільства
Дж. Коммонс (соціально-правовий інституціоналізм)	Колективні дії формують та контролюють індивідуальні дії. Державна влада забезпечує виконання раніше прийнятих зобов'язань, усі економічні домовленості та угоди укладаються та діють у юридичній площині, суперечки вирішуються в суді	Інститути встановлюються під дією колективних норм і правил. Інституції – колективні організації (корпорації, профспілки, політичні партії, сім'я тощо). Державна влада – головна інституція що діє на засадах юридичного права
У. К. Мітчел (кон'юктурно-статистичний інституціоналізм)	Інституційна теорія криз. Господарські інститути або зміни у їх функціонуванні є причиною економічних коливань, що призводять до криз. Державне регулювання необхідне для запобігання чи пом'якшення криз	Інституції важливі у економічному розвитку, можуть запобігати економічним коливанням та кризам. Державне регулювання є необхідне для економічного розвитку. Інституційні зміни вивчаються для прогнозування економічних коливань і криз
Дж. Гобсон	Недоспоживання працюючих призводить до економічних криз. Надмірне заощадження та накопичення багатства призводить до стагнації виробництва. Державне регулювання розміру заробітної плати та обмеження прибутків підприємств необхідні для уникнення криз	Держава як основна інституція має широко втручатися в економічні та соціальні процеси, регулювання накопичення багатства та споживання необхідне для економічного розвитку
В. Гамільтон	Суспільні норми за рахунок постійного впливу на спосіб мислення перетворюються у звичай, типову поведінку	Інститути – сукупність суспільних звичаїв, що відображаються в способі мислення та поведінки, в тому числі й економічній

Джерело: авторська розробка

Так, у словнику економічних термінів та понять під редакцією С. Мочерного наводяться визначення «інституту» як сукупності усіх правил, що стосуються норм права взаємовідносин, поведінки, звичках чи сподіваннях у найрізноманітніших сферах суспільних відносин. В іншому словнику до інститутів відносять також механізми, що забезпечують їх дотримання (державні, корпоративні, ринкові, релігійні тощо).

Незважаючи на неоднозначність тлумачення змісту інститутів та інституцій ринку праці, їх координація та взаємодія виступають рушійною силою суспільства, точкою опори розвитку економіки та інших напрямів суспільних зрушень. Інституційне забезпечення розвитку ринку праці формують як інститути, так і інституції, а саме держава, організації, сім'я, суб'єкти підприємництва, приватна власність, профспілки, релігія, община - все, що формує, відображає і контролює виконання норм, які вкладаються у закони, положення, розпорядження, звичай, етику, суспільну психологію тощо.

Термін «інституція» розглядається первинним, кожна інституція може мати різні форми, діяти чи стосуватися різних сфер життєдіяльності людини, а конкретні прояви набувають вигляду інститутів – конкретних правил, обмежень і дозволів. Існує чимало визначень інституцій, під якими здебільшого розуміють сукупність сформованих часом та діяльністю людини правил, звичаїв, вимог та обмежень. Вони можуть бути як зовсім локальними, так і масовими. Усі інститути впливають на взаємодію людей, формують їх звички та очікування, здійснюючи при цьому регуляторну функцію, вони впливають на спосіб мислення, пріоритетні бачення, межі та напрями індивідуального, групового чи організаційного розвитку. Варто зауважити, що окрім декларування правил поведінки інституції також здійснюють регуляцію життєдіяльності, встановлюючи механізми, що забезпечують їх дотримання.

Відтак, інституція формує комплекс правил, а інститут організовує взаємодію різних агентів ринку праці, які відповідають за виконання та дотримання цих правил за допомогою механізмів, інструментів, засобів та важелів впливу. Варто наголосити, що саме інститути привносять стійкість та стабільність в розвиток ринку праці, оскільки мета функціонування інститутів полягає у координації дій та бажань індивідів, тобто їхні дії, бажання та поведінка повинні відповідати привалам функціонування в інституційному середовищі. Ефективно діючий інститут виконує та

реалізує ряд важливих функцій (регулюючу, організаційну, інформаційну, координуючу, об'єднуючу, прогнозу та контрольну) інституційного забезпечення розвитку ринку праці.

Застосування системного підходу до розгляду інституційного забезпечення сприяло розвиненню поняття «інституційна система», під якою розуміється сукупність правил та обмежень, а також спонукальних механізмів та економічної організації. Інституційна система утворюється і спрямовується в межах інституційного середовища, що розглядається як обмежене інституційно-варіантне поле інституцій (правил та обмежень).

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Під інституційним забезпеченням ринку праці регіону слід розуміти сукупність формальних і неформальних інститутів, наявність, взаємодія та співпраця яких формують соціально-економічні інструменти та інституційні механізми, які впливають на характер, інтенсивність і якість розвитку регіонального ринку праці, регулюють і підтримують дію його елементів, видозмінюють структуру, задовольняють інтереси його суб'єктів, скеровують процеси впливу соціально-трудових відносин на розвиток економіки регіонів і громад. За такого підходу структуру інституційного забезпечення утворюють такі елементи, як (1) інституційно-правові, регулюючі, (2) інституційно-організаційні, (3) інфраструктурні, (4) формальні (нормативно-правові), (5) неформальні (сім'я, релігія, культура, традиції). Обґрунтовано, що ключовими стратегічними та операційними завданнями інституційного забезпечення розвитку ринку праці регіону слугують збалансування попиту і пропозиції; створення ефективної системи регулювання соціально-трудових відносин на різних рівнях управління; стимулювання зайнятості та зниження рівня безробіття; підвищення якості і продуктивності праці; ефективне використання та розподіл ресурсів; координація взаємодії учасників ринку праці; залучення інвестицій; модернізація освітніх та програм підготовки кадрів; залучення формальних та неформальних інститутів до процесів збалансування ринку праці регіону та його внеску в соціально-економічний розвиток.

Перспективи подальших досліджень мають зосередитися на розробленні конкретних прикладних рекомендацій в частині реалізації регіональної політики збалансування локальних ринків праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федоренко В. Г., Федоренко М. С. Ринок праці та соціально-економічна політика в Україні. Економіка та держава. 2010. № 10. С. 62-64.
2. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці у вимірі соціальної якості. Сталий розвиток економіки. 2023. № 1 (46). С. 21-30.
3. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Посилення конкурентоспроможності ринку праці України в нових соціально-економічних реаліях. Економіка та суспільство. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>.
4. Гетьманцева Н. Д., Вакарюк Л. В. Соціальна політика держави на ринку праці. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 282-285.
5. Онікієнко В. В. Пріоритети соціалізації ринку праці в умовах ринкової стабілізації та глобалізації національної економіки України. Демографія та соціальна економіка. 2006. Ч 1. С. 101-114.
6. Коваль С. Соціально-економічні проблеми якості зайнятості населення на ринку праці України. Україна: аспекти праці. 2012. № 2. С. 20-26.
7. Федоренко В. Г., Діденко О. М., Пінчук Ю. Б. Удосконалення системи економічних механізмів державного регулювання ринку праці як чинник забезпечення продуктивності зайнятості населення. Економіка та держава. 2012. № 1. С. 13-16.
8. Нікіфоров П. О., Вольська А. О. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьби з безробіттям. Фінанси України. 2008. № 10. С. 22-30.
9. Ришняк Н. М. Теоретичний аналіз ринку праці як складової економічної системи. Економіка. Управління. Інновації. 2013. Випуск № 2 (10). irbis-nbuv.gov.ua
10. Шевченко А. Ф. Теоретичні аспекти впливу економічних криз на функціонування національних ринків праці. Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. 2012. № 3 (54). С. 10-14.
11. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Посилення конкурентоспроможності ринку праці України в нових соціально-економічних реаліях. Економіка та суспільство. 2022. № 40.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>

12. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці у вимірі соціальної якості. Сталій розвиток економіки. 2023. № 1 (46). С. 21-30.
13. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. *Investment Management & Financial Innovations*. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
14. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. 2017. Vol. 1. P. 161-172.
15. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. *International Independent Scientific Journal*. 2020. Vol. 20-2. P. 14-19.

REFERENCES:

1. Fedorenko, V. G., Fedorenko M. S. (2010). Labor market and socio-economic policy in Ukraine. *Economy and State*. no. 10. pp. 62-64.
2. Blyznyiuk, V. V., Yatsenko, L. D. (2023). Labor market in the dimension of social quality. *Sustainable development of the economy*. no. 1 (46). pp. 21-30.
3. Marshavin, Yu. M., Kitsak, T. G., Kyrlyuk, V. V. (2022). Strengthening the competitiveness of the labor market of Ukraine in new socio-economic realities. *Economy and Society*. no. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>
4. Getmantseva, N. D., Vakaryuk, L. V. (2024). Social policy of the state in the labor market. *Legal scientific electronic journal*. no. 4. pp. 282-285.
5. Onikienko, V. V. (2006). Priorities of socialization of the labor market in the conditions of market stabilization and globalization of the national economy of Ukraine. *Demography and social economy*. P. 1. pp. 101-114.
6. Koval, S. (2012). Socio-economic problems of the quality of employment of the population in the labor market of Ukraine. *Ukraine: aspects of labor*. no. 2. pp. 20-26.
7. Fedorenko, V. G., Didenko, O. M., Pinchuk, Yu. B. (2012). Improvement of the system of economic mechanisms of state regulation of the labor market as a factor in ensuring the productivity of employment of the population. *Economy and State*. no. 1. pp. 13-16.
8. Nikiforov, P. O., Volska, A. O. (2008). Financial and economic aspects of labor market development and combating unemployment. *Finance of Ukraine*. no. 10. pp. 22-30.
9. Ryshnjak, N. M. (2013). Theoretical analysis of the labor market as a component of the economic system. *Economics. Management. Innovations*. Iss. 2 (10). irbis-nbuv.gov.ua.
10. Shevchenko, A. F. (2012). Theoretical aspects of the impact of economic crises on the functioning of national labor markets. *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade*. no. 3 (54). pp. 10-14.
11. Marshavin, Yu. M., Kitsak, T. G., Kyrlyuk, V. V. (2022). Strengthening the competitiveness of the labor market of Ukraine in new socio-economic realities. *Economy and Society*. no. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>
12. Blyznyiuk, V. V., Yatsenko, L. D. (2023). The labor market in the dimension of social quality. *Sustainable development of the economy*. no. 1 (46). pp. 21-30.
13. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. *Investment Management & Financial Innovations*. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
14. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. 2017. Vol. 1. P. 161-172.
15. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. *International Independent Scientific Journal*. 2020. Vol. 20-2. P. 14-19.

CONCEPTUAL PROVISIONS FOR ENSURING BALANCED DEVELOPMENT OF THE REGIONAL LABOR MARKET

GRES Bogdan

SI «Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine»

In this study, the focus is placed on the issues of shaping and implementing an effective policy for the development of the regional labor market. The conceptual foundation and guiding vector of such a policy is defined as the formation of structurally balanced labor market development. Therefore, the purpose of the research is to elaborate methodological and applied provisions related to the establishment of institutional support for the development of the regional labor market. The author provides a definition of the concept of institutional support of the regional labor market as a set of formal and informal institutions, the existence, interaction, and cooperation of which create socio-economic instruments and institutional mechanisms that influence the nature, intensity, and quality of regional labor market development, regulate and sustain the functioning of its elements, transform its structure, meet the interests of its stakeholders, and guide the processes of socio-labor relations' impact on the development of regional economies and communities. The structure of institutional support is identified as comprising such elements as institutional and legal, regulatory, institutional and organizational, infrastructural, formal (legal and regulatory), and informal (family, religion, culture, traditions). The

key strategic and operational objectives of institutional support for regional labor market development are substantiated, including balancing supply and demand; establishing an effective system of social and labor relations regulation at different levels of governance; stimulating employment and reducing unemployment; improving labor quality and productivity; ensuring efficient use and distribution of resources; coordinating the interaction of labor market participants; attracting investments; modernizing educational programs; and involving both formal and informal institutions in the processes of balancing the regional labor market and enhancing its contribution to socio-economic development.

Keywords: region, regional policy, regional economy, regional labor market, balanced development.